

בדיקות במהלך ההריון

במסגרת הדיון כיצד שומר צריך לשמור על כסף שניתן לו, אומרת הגמרא שהשמירה היחידה לכספים היא הטמנה בקרקע. (והשבוע שמענו בחדשות שהטמנה במזרון אינה בהכרח שמירה טובה - אשה איבדה מליון דולר במזומן בעקבות הפתעה שעשתה לה הבת שלה כשקנתה לה מזרונים חדשים...) במסגרת אותם דברים הובאו המימרות הבאות:

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מב עמוד א

ואמר רבי יצחק: אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר "יצו ה' אתך את הברכה באסמך". תנא דבי רבי ישמעאל: אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר "יצו ה' אתך את הברכה באסמך". תנו רבנן: ההולך למוד את גורנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' א-לוקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמך".

מכאן אנו רואים שההגדרה של נס גלוי ונס נסתר אינה אובייקטיבית אלא סובייקטיבית. כל עוד אדם לא ספר כמה כסף יש לו בארנק, יכול להיות שיתווספו לו עוד שטרות, אבל ברגע שהוא יודע כמה יש לו - הוספת שטרות נוספים נחשבת נס גלוי והיא לא תיעשה. לכאורה הדברים קצת סותרים את מה שאומרת המשנה בברכות, שלאחר שדבר מסוים נקבע אי אפשר לשנות אותו, ואין זה קשור לידיעת האדם:

2. משנה מסכת ברכות פרק ט משנה ג

הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד? היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא.

מכאן משמע שתפילה לשנות את מין היילוד אחרי שהוא כבר נקבע נחשבת תפילת שוא, למרות שאף אחד עוד לא יודע מה יש ברחם. ואולי צריך לומר שזו תפילת שוא, כי המציאות כבר נקבעה, וצריך נס כדי לשנות את זה. ובכל זאת, אם יתרחש נס כזה, יהיה זה יותר אפשרי כאשר זהו נס נסתר מאשר כאשר זה כבר מתפרסם. הברכה שורה בדבר הסמוי מן העין - זה לא אומר שאפשר להתפלל שהשטרות יתרבו, אבל אם תהיה ברכה כזו, זה יקרה רק אם לא ספרו את השטרות לפני כן. על סמך הדברים האלה כותב הרב יצחק זילברשטיין, רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק - חתנו של הרב אלישיב וגיסו של ר' חיים קנייבסקי - (שושנת העמקים עמוד לו. לצערי הרב הספר אינו בידי, אך ראיתי מי שמצטט אותו) שאין לבצע בדיקות שמבררות מומים במהלך ההריון, כי אם נמצא שיש מום, צריך נס גלוי כדי לשנות את זה. מקור נוסף לדבר זה הוא מוצא בגמרא במסכת נדרים, לגבי מחלתו של רבא:

3. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף מ עמוד א

רבא, יומא קדמא דחליש אמר להון: לא תיגלו לאיניש, דלא לתרע מזליה, מכאן ואילך, אמר להון: פוקו ואכריזו בשוקא, דכל דסני לי ליחדי לי, וכתוב: "בנפול אויבך אל תשמח" וגו', ודרחים לי ליבעי עלי רחמי.

בתחילת מחלתו, כל עוד היא לא התפרסמה, העדיף רבא שאף אחד לא ידע שהוא חולה, כי אם ידעו את זה ירע את מזלו, ויהיה הרבה יותר קשה לו להירפא. רק אחרי שהמחלה כבר התפרסמה, הוא ביקש לפרסם את זה כדי שיתפללו עליו. מקור נוסף שמביא הרב זילברשטיין הוא מהנסיגה שעשה אלישע:

4. מלכים ב פרק ד פסוקים א - ז

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת ה' וְהִנֵּשָׁה בָּא לְקַחְתָּ אֶת שְׁנֵי יָלָדָיו לְעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אֱלִישָׁע מָה אַעֲשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבִית וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבִית כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֹן: וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי לָךְ כָּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שְׂכֵנֶיךָ כָּלִים רַקִּים אֶל תִּמְעִיטִי: וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעֶדְךָ וּבְעֶד בְּנֶיךָ וְנִצַּקְתָּ עַל כָּל הַכָּלִים הָאֵלֶּה וְהִמְלֵא תִּסְמְעִי: וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעֶדָה וּבְעֶד בְּנֶיהָ הִם מִגִּשִׁים אֵלָיָה וְהִיא מוֹצֶקֶת: וַיְהִי כִּמְלֵאת הַכָּלִים וְתֹאמַר אֶל בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אֵין עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן: וַתָּבֵא וַתִּגַּד לְאִישׁ הָאֵל-לָקִים וַיֹּאמֶר לָכִי מְכָרִי אֶת הַשָּׁמֶן וְשִׁלְמִי אֶת נִשְׁיֶךָ וְאַתָּה וּבְנֶיךָ תַּחֲיִי בְנוֹתַי:

שני דברים הכתוב מדגיש: ראשית, הצורך לסגור את הדלת שאף אחד אחר לא יראה את זה, ושנית - העובדה שהאסוך צריך להישאר במקום ואת הכלים המלאים מזיזים. מסבירים המפרשים שהסיבה היא כדי שהנסיגה יהיה כמה שיותר נסתרת וטבעית. אם הדלת פתוחה אחרים עלולים לראות את זה, וזה נס גלוי יותר. ואם היא מוזגת מהאסוך, רואים שהוא לא מתרוקן, ואילו כשהוא מבעבע לא רואים עוד כמה יש בו, והוא כמו מעיין. מקור נוסף שהוא מביא לדבריו הוא מה שאמר חזקיהו לישעיהו:

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

"בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו: כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה? - מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה - לעולם הבא. אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעבד. אמר ליה: השתא הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

מדוע אומר חזקיהו לישעיהו 'כלה נבואתך וצא'? מסבירים בשם הגר"א שהוא ביקש ממנו לסיים את הנבואה פה ורק אז לצאת, ולא לצאת עם הנבואה הזו החוצה, כי אם יתפרסם שכן אמר הקב"ה יהיה זה נס גלוי, ואולי הוא לא זכאי לנס גלוי, ולכן הוא מבקש שיכלה את נבואתו בתוך החדר ורק אז יצא.

(אגב, הסבר אחר ששמעתי מפי הרב רייזמן הוא שחזקיהו ביקש ממנו לסיים את נבואתו מהר ולא להמשיך ולומר שמישהו אחר יקבל את המלכות, כפי שאמר שמואל לשאול, כי כל עוד מדובר בנבואת פורענות היא יכולה להשתנות, אבל ברגע שזו נבואה טובה למישהו אחר היא כבר לא תשתנה).

בכל אופן, הרב זילברשטיין, כאמור, מסיק מהמקורות הללו שעדיף שלא לעשות בדיקות במהלך ההריון, כי הבדיקות הללו הופכות את העניין לנס גלוי, והקב"ה אינו עושה לכל אדם נס גלוי. אמנם את הספר 'שושנת העמקים' אין לי, אבל הוא הביא דברים דומים בשתי תשובות קצרות בכתב העת 'בית הלל'. ואולם, בתשובות אלו הוא מסייג את הדברים וכותב שזה לא בהכרח נכון לכל סוגי הנשים. ואלו דבריו, בתשובה לשאלה של רופא שנתקל בנשים שלא רוצות לבצע בדיקות אולטרא סאונד:

6. הרב יצחק זילברשטיין, בית הלל, כרך ח, תשס"א, עמוד נה

שאלה :

לאחרונה נתקלתי במספר נשים שבשיחה עמהן נאמר לי שבהמלצת רב לא ביצעו מעקב אולטרא סאונד כפי שאנו ממליצים. לבדיקת האולטרא סאונד וסקירת מערכות בעת ההריון יש חשיבות מרובה והמידע המועבר אליי כרופא יילודים בעקבות בדיקות אלו הוא עצום ורב ערך. שתי דוגמאות יכולות להדגים את הצורך בבדיקות אלו :

1. תינוק הנולד עם מום לב כרוני, לעתים מסיבות פיסיוולוגיות שונות, לא יהיה ביטוי קליני למום בשעות הראשונות לחיים, רק לאחר מספר שעות בעקבות שינויים רגילים החלים במחזור הדם של התינוק לאחר הלידה מצבו של היילוד יתדרדר, היילוד יועבר בדחיפות ליחידה לטיפול נמרץ ביילודים ויוחל בטיפול רפואי. אין ספק שהתחלת הטיפול הרפואי מיד לאחר הלידה תמנע נזקים הניתנים לטיפול מוקדם.
 2. לפני מספר שנים הופנתה אליי אשה על ידי אחד מפוסקי הדור, שלקראת סוף הריונה נמצא כי לעובר מום קשה בעמוד השדרה. לאחר עיון בספרות הרפואית והתייעצויות רפואיות, המלצנו על לידה בניתוח קיסרי. לאור העובדה שהמום היה ידוע, ניתן היה לתכנן את הניתוח והטיפול בהתאם, דבר שמנע נזקם שעלולים היו להיגרם במידה והלידה היתה לידה רגילה. אין ספק שאת מצבה הקליני הטוב של הלידה יש לייחס לעובדה שידענו את מומה והתכוננו בהתאם.
- אין ספק ששתי דוגמאות אלו ממחישות היטב את החשיבות העצומה שיש למעקב וסקירת מערכות בעת ההריון.

בברכה מקרב לב
ד"ר מיכאל שימל

תשובה :

מכתבכם קיבלתי, והרי תשובת גיסי הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א (כפי שהבנת). נשים הבאות להתברך להצלחת הריון ולידה, ואינן יודעות מכל בעיה, עדיף להם לא להיבדק, כי כל עוד לא נודע בעולם שקיים מום בעובר, התפילות מועילות יותר, לעומת זאת כשרואים באולטרא סאונד שהעובר פגום, צריך נס גלוי לשנות את הדברים ולא כל אדם זוכה לכך. וכעין זה מבואר בנדרים מ, רבא ביום ראשון שחלה העלים זאת מאנשים, ופרש"י "דלא לישתע מילי עילויה", כלומר שכשהמחלה לא מפורסמת היא בקלות מסוגלת לחלוף. לעומת זאת כשהתפרסם החולי בעולם קשה יותר לסלקו. וכעין זה במלכים ב ד' ד' "והמלא תסיעני", ופרש"י: לפי שהקב"ה עושהו כמעין, ואין דרך מעיין לזוז ממקומו. ושמעתי בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל דמה שכתוב ביו"ד שלה, י "מי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבקי שיבקש עליו רחמים" הכוונה שילך לחכם לפני שפונה לרופא, דאם יקבע הרופא שמחלתו אנושה יהיה קשה מאוד לחכם לשנות - וקצת סמך לדבריו "שילך אצל חכם" נכתב בשו"ע לפני דיני רופא. דברים אלו אמורים באשה הבוחרת לעצמה את סגולת ברכת החכם והיא סומכת על בקשת רחמים שלו, עליה נאמר שעדיף לא לא לערוך בדיקות, וכנ"ל.

לעומת זאת ישנן נשים הבוחרות במסלול הטבעי שחקק הבורא בעולמו, והן פונות לרופא שיטפל בהן כפי שמורה חכמת הרפואה. לנשים אלו הרופא צריך להסביר להם שלבדיקות האולטרא סאונד יש חשיבות רבה, ועל פיה ניתן לנווט את מהלך הלידה, ולהתכוון לקבל את פני היילוד לחיים ולבריאות.

יש לי להוסיף שנתקלתי פעמים רבות בנשים שעשו בדיקות כפי שיעץ להן הרופא, והתוצאות הראו חשש למחלות. הנשים נחרדו, והיו מהן שביצעו הפלה, והיו מהן שמיהרו לחכם שבעיר ובירך אותן וזכו לבנים מוצלחים, אך החיל והפחד היו גדולים. לקבוצת הנשים הללו מוטב היה מראש שלא תבדקנה. וכפי שעשה בורא עולם שאשה לא תדע מה בבטנה, וכנאמר בחז"ל על הפסוק "כעצמים בבטן המלאה" שהקב"ה הסתיר מה בבטנה של אשה הרה.

(תשובה קצת יותר מפורטת נמצאת גם ב'בית הלל' יג, תשס"ג, עמ' צב)
המקור שאותו מצטט הרב זילברשטיין בסוף הוא דברי המדרש האלה :

7. קהלת רבה פרשה יא אות א

שבעה דברים מכוסים מבני אדם, ואלו הם: יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ובמה הוא משתכר, ומה בלבו של חבירו, ומה בעיבורה של אשה, ומלכות זו של אדום אימתי

נופלת. יום המיתה מניין, שנאמר "כי גם לא ידע האדם את עתו" (קהלת ט, יב), יום הנחמה מניין, שנאמר: "אני ה' בעתה אחישנה" (ישעיהו ס, כב), ועומק הדין מניין, שנאמר: "כי המשפט לא-לוקים הוא" (דברים א, יז), במה הוא משתכר מניין, שנאמר: "מתת א-לוקים היא" (קהלת ג, יג), ומה בלבו של חבירו, שנאמר: "אני ה' חוקר לב" (ירמיהו יז, ט), ומה בעיבורה של אשה, שנאמר "כעצמים בבטן המלאה" (קהלת יא, ה), מלכות הרשעה זו של אדום אימתי נופלת, שנאמר "כי יום נקם בלבי" (ישעיהו סג, ד).

בניגוד לרב זילברשטיין, הרב שלמה אבינר, לעומת זאת, ממליץ מאוד על בדיקות כאלו, וטוען שהעובדה שנשים לא עושות בדיקות כאלו גורמת לכך שהן מעדיפות לא להיכנס להריון:

8. הרב שלמה אבינר, אסיא, מט-נ, תש"ן. עמוד 33

שאלה:

האם מומלץ לנשים לא צעירות לבצע בדיקת טרום לידה כדי לגלות מוס בעובר? האם אין בכך משום התערבות במעשי ה' ואם אכן יתגלה מוס - מה התועלת בכך, אם לא יהיה מותר לבצע הפלה? ולא עוד אלא שיש בבדיקה כזאת סיכון לחיי העובר הווה לסיכון היותו בעל מוס?

תשובה:

זהו רעיון טוב לבצע בדיקה זו. שהרי ממה נפשך: אם תוצאת הבדיקה שלילית, יימשך ההריון מתוך רגיעה ושלווה נפש לטובתה של האם ואולי גם לטובתו של העובר. ואם חס וחלילה תהיה התשובה חיובית, ניתן יהיה לפנות אל מורה הוראה ולשאול אותו אם במקרה כזה מותרת הפלה. אם הוא יורה שמותר לבצע הפלה, שהרי יש מקרים בהם מותר וגם מתבצעות בפועל הפלות ע"פ הוראת פוסקים מובהקים, אזי יוכלו ההורים לשקול מתוך רגש אחריות ולהחליט מה רצונם, ואם יחליטו לשמור על העובר יהיה זה מרצונם החופשי ויקבלו אותו בהיוולדו באהבה מכל הלב ויגדלו אותו באהבה מכל הלב.

... אחרון חביב: המציאות היא שהרבה נשים לא צעירות נמנעות מלהיכנס להריון על אף שמאוד השתוקקו לכך, מפחד לידת תינוק בעל מוס, והתהלכו בלב קודר וקרוע. וכאשר התיר להן מורה הוראה ואף המליץ להן לערוך בדיקת טרום לידה, וגם הבטיח להן כי במקרה של בעיה, חס וחלילה, יעמוד לצדן במציאת פתרון על פי ההלכה, בכל מלוא שיקול הדעת האחראי לגבי כל התוצאות המשפחתיות - הנה ירד להן משקל רב מן הלב, וילדו עוד ילדים שמילאו חייהן שמחה ואושר ונתווספו בעולם עוד עבדים ואמהות לה' למען הרבות קידוש שמו הגדול.

בכרך האחרון של [אגרות משה](#), שיצא לאור לאחר מותו של הרב פיינשטיין, כתבו נכדיו קצת מתולדות חייו, ובין השאר משמע מהם שהוא מסכים עם דעת הרב זילברשטיין:

9. אגרות משה חלק ח, עמוד 29

באמצע דרשת שבת הגדול תש"מ לקה רבנו באיזו הפרעה בליבו. הוא החוויר כסיד, אבל המשיך את הדרשה עד תומה. לאחר מעשה כשבקשו הרופאים לוודא אם היתה זו התקפת לב, לקחו ממנו דם, ופעמיים איבדו את הדם שלקחו, כך שאי אפשר היה לוודא אם אמנם זו התקפת לב. רבנו הסיק מכך שמצד "תמים תהיה עם ה' א-לוקיך", שפירש רש"י (דברים יח, יג): "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו", לא היה צריך לבדוק את הדבר כלל.

גם מאוחר יותר כאשר היה בבית חולים, רופאים בדקו את דמו בבדיקה שגרתית לגילוי מחלה ממארת ח"ו, אמר שאם היה יודע את מטרת הבדיקה היה מוחה בידם משום "תמים תהיה". לדעתו, איסור חקירה אחר העתידות לא שייך לא רק במאי דסמך ליה דהיינו אוב, ידעוני, ודורש אל המתים, אלא גם בענייני רפואה בשאין חשש ממשי שצריך לבדוק ולהסיק ממנו מסקנה מעשית.

ואולם, הרב ולדינברג נשאל האם לעשות בדיקת מי שפיר, והסיבה היחידה שהוא כותב לאסור היא בגלל הסכנה שבדבר ולא בגלל שאח"כ יהיה קשה יותר להתפלל:

10. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן קב

שאלה. לכבוד הרב א' וולדינברג אב"ד שליט"א ירושלים. כבוד הרב. ב"ה לפני כחצי שנה נולד לנו במזל טוב בננו הבכור, כעת ב"ה אשתי בהריון בחודש השני, ואנחנו מאד שמחים על כך ומכירי תודה לה', ברצוננו להתייעץ עם כבוד הרב ולבקש דעתו לבדיקת מי - שפיר. אשתי בת ל"ט וכפי שודאי ידוע לכבודו, רופאים מומחים רבים מיעצים לבצע בדיקת מי - שפיר בחדש השלישי - רביעי של ההריון אצל נשים מעל לגיל ל"ה בגלל חששות למחלות אצל העובר. אנו מבקשים את דעת הרב בדבר בדיקה זו. בתודה ובאיחולי כל טוב אפרים אברהם. תשובה.

...כפי שאמרו לי הרופאים כל החשש למחלות אצל העובר אצל נשים בגיל הנז' מתבטא בסך הכל מאחוז עד שני אחוז, לכן נראה דברך כלל אין לה לאשה עבור חשש רחוק כזה לערוך על גופה בדיקת המי - שפיר משני טעמים, ראשית הבדיקה הזאת היא בדיקה קשה עד שיש צורך לבצעה בהרדמה מקומית, ומכניסים מחט דרך דפנות הגוף והרחם של האשה והמחט מגיעה עד לחלל הרחם ושואב ממנה כמות של נוזל, ואין לו לאדם לחבול בעצמו ע"פ ההלכה (עיין לעיל סי' ל"ה ל"ו) ובפרט חבלה כזאת שמצינו ברמ"א ביו"ד סי' מ"ה סעי' א' שפוסק לגבי טריפות בהמה שיש להחמיר לאסור בניקב האם שהולד מונח בה אם לא בהפסד מרובה, ומלבד זאת יכולה הבדיקה הזאת לגרום לפעמים גם לדימום והדומה לזה, ועשיית החבלה הזאת בנידונו היא באה רק עבור חשש של אחוז או שנים לנזק העובר, ושנית, צריכים מומחיות יתירה לעריכת זאת הבדיקה ולהצלחתה, כי כפי שאמרו לי לאחר מיכן יכולה לפעמים עצם הבדיקה זאת באמצעות המחט לגרום להמתת העובר בפגעה בו, ושהמקרים האלה נאמדים מאחוז עד אחוז וחצי (ורק אומרים שיש מכשיר מיוחד שדרך בו אפשר לכוון בדיוק את המקום ולא לפגוע בעובר), וא"כ הגע בעצמך, האם בשביל חשש של אחוז עד שני אחוזים למחלת העובר אפשר להתיר לערוך בדיקה כזאת שיכולה לגרום באחוז וחצי להמתת העובר? זאת אומרת להמתת העובר אשר בתשעים ושמונה אחוז היה נולד בריא ושלם בגופו?

לכן נראה שאין לחוש לעצת הרופאים בזה ואין לערוך בדיקת - שפיר אלא לקיים להיות תמים עם ד' ולהמשיך להתנהג כפי שנהגו אבותינו עד כה וד' לא ימנע הטוב למיחלים לחסדו, ככתוב: יהי חסדך ד' עלינו כאשר יחלנו לך.

ורק במקרה שכבר נולד אצל זוג ל"ע ילד מוגנולי ומיעצים להם לערוך בהריון נוסף בדיקת - שפיר, או כאשר אשה למעלה מגיל הנ"ל נתקפת בהתקף עצבים בשמעה עצת הרופאים ונימוקם לכך (ועוד בהגזמה) ואינה מוצאת מנוחה לנפשה בימים ובלילות אם לא יתירו לה לערוך הבדיקה כדי שתהא בטוחה במאה אחוז שאין כל מקרה של מוגנוליזם אצל העובר על כגון זה העלתי וביררתי (בתשובתי שבסי' הקודם) להתיר את עריכות בדיקת המי שפיר, [ובקפדנות לכוון שלא תפגע חלילה בעובר], ובמקרה שהבדיקה מראה במאה אחוז כי אכן העובר נגוע במונגולודיזם בררתי באיזה צורה מותרת ביצוע הפסקת ההריון, [ואם ישנה כבר אפשרות מציאותית (כפי הנראה כן מלשון מכתבו) יש לחזר לבצע את הבדיקה, וכן הפסקת ההריון במקרה הצורך, לפני תום שלשת חדשי ההריון].

מכל האמור, הנה במקרה שלכם, הרי כבר ראיתם היפוכו של דבר, שעל אף שהיתה כבר למעלה מגיל שלשים וחמש בכל זאת ילדה ב"ה ילד בריא ושלם, לכן הנכם יכולים להיות שלווים ובטוחים שבע"ה גם הולד הזה שהנה הרה בו כעת שהוא סמוך ללידה הקודמת יצא ג"כ בריא ושלם, ואין לערוך בדיקת שפיר שיש עליו חששות איסור כנ"ל, וב"ה הנכם מאמינים בני מאמינים, ודוקא בהיותכם גם מלומדים על טהרת הקודש תבינו ביותר להשליך יהבכם על ד' ולהיות שקטים ובטוחים באדון הנפלאות המטיב עמכם שיושיע אתכם שהולד יולד בע"ה בעתו בזמנו בבריות גופא ונהורא מעליא, וישמח האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה. בידידות וביקר אליעזר יהודא וולדינברג.

נ"ב. השואלים האמורים שמעו לעצתי ולא בצעו שום בדיקות, ולאחר מיכן כתבו ובשרו לי שב"ה נולד להם בת בריאה ושלמה, ושמחים על ששמעו בקולי.

בדיקות במהלך ההריון

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מב עמוד א

ואמר רבי יצחק: אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר "יצו ה' אתך את הברכה באסמך". תנא דבי רבי ישמעאל: אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר "יצו ה' אתך את הברכה באסמך". תנו רבנן: ההולך למוד את גורנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' א-לוקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמך".

2. משנה מסכת ברכות פרק ט משנה ג

הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד? היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא.

3. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף מ עמוד א

רבא, יומא קדמא דחליש אמר להון: לא תיגלו לאיניש, דלא לתרע מזליה, מכאן ואילך, אמר להון: פוקו ואכריזו בשוקא, דכל דסני לי ליחדי לי, וכתוב: "בנפול אויבך אל תשמח" וגו', ודרחים לי ליבעי עלי רחמי.

4. מלכים ב פרק ד פסוקים א - ז

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרֵא אֶת ה' וְהַנְּשָׂה בָּא לְקַחְתָּ אֶת שְׁנֵי יָלָדָיו לֹא לְעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבִית וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבִית כִּי אִם אֶסֶנְךָ שָׁמֹן: וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי לָךְ כָּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שְׂכֵנֶיךָ כָּלִים רַקִּים אֶל תִּמְעִיטִי: וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעֶדְךָ וּבְעֵד בְּנֶיךָ וְנִצַּקְתָּ עַל כָּל הַכָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תִסְעִי: וְתִלְךְ מֵאֵתוֹ וְתִסָּגֵר הַדֶּלֶת בְּעֵדָה וּבְעֵד בְּנֵיהָ הֵם מִגִּשִׁים אֵלָיָה וְהִיא מוֹצֵקֶת: וְהִי כְּמִלֵּאת הַכָּלִים וְתֹאמַר אֶל בְּנֵהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אֵין עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן: וְתִבֵּא וְתִגַּד לְאִישׁ הָאֶלְקִים וַיֹּאמֶר לָכִי מְכָרִי אֶת הַשָּׁמֶן וְשָׁלַמְתִּי אֶת נַשְׁיֶךָ וְאַתָּה וּבְנֶיךָ תַחֲיִי בְנוֹתַי:

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

"בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו: כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה? - מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה - לעולם הבא. אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעביד. אמר ליה: השתא הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

6. הרב יצחק זילברשטיין, בית הלל, כרך ח, תשס"א, עמוד נה

שאלה :

לאחרונה נתקלתי במספר נשים שבשיחה עמהן נאמר לי שבהמלצת רב לא ביצעו מעקב אולטרא סאונד כפי שאנו ממליצים.

לבדיקת האולטרא סאונד וסקירת מערכות בעת ההריון יש חשיבות מרובה והמידע המועבר אליי כרופא יילודים בעקבות בדיקות אלו הוא עצום ורב ערך.

שתי דוגמאות יכולות להדגים את הצורך בבדיקות אלו :

1. תינוק הנולד עם מום לב כרוני, לעתים מסיבות פיסיולוגיות שונות, לא יהיה ביטוי קליני למום בשעות הראשונות לחיים, רק לאחר מספר שעות בעקבות שינויים רגילים החלים במחזור הדם של התינוק לאחר הלידה מצבו של היילוד יתדרדר, היילוד יועבר בדחיפות ליחידה לטיפול נמרץ ביילודים ויוחל בטיפול רפואי. אין ספק שהתחלת הטיפול הרפואי מיד לאחר הלידה תמנע נזקים הניתנים לטיפול מוקדם.

2. לפני מספר שנים הופנתה אליי אשה על ידי אחד מפוסקי הדור, שלקראת סוף הריונה נמצא כי לעובר מום קשה בעמוד השדרה. לאחר עיון בספרות הרפואית והתייעצויות רפואיות, המלצנו על לידה בניתוח קיסרי. לאור העובדה שהמום היה ידוע, ניתן היה לתכנן את הניתוח והטיפול בהתאם, דבר שמנע נזקם שעלולים היו להיגרם במידה והלידה היתה לידה רגילה. אין ספק שאת מצבה הקליני הטוב של הלידה יש לייחס לעובדה שידענו את מומה והתכוננו בהתאם.

אין ספק ששתי דוגמאות אלו ממחישות היטב את החשיבות העצומה שיש למעקב וסקירת מערכות בעת ההריון.

בברכה מקרב לב
ד"ר מיכאל שימל

תשובה :

מכתבכם קיבלתי, והרי תשובת גיסי הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א (כפי שהבנת). נשים הבאות להתברך להצלחת הריון ולידה, ואינן יודעות מכל בעיה, עדיף להם לא להיבדק, כי כל עוד לא נודע בעולם שקיים מום בעובר, התפילות מועילות יותר, לעומת זאת כשרואים באולטרא סאונד שהעובר פגום, צריך נס גלוי לשנות את הדברים ולא כל אדם זוכה לכך.

וכעין זה מבואר בנדרים מ, רבא ביום ראשון שחלה העלים זאת מאנשים, ופרש"י "דלא לישתע מילי עליוה", כלומר שכשהמחלה לא מפורסמת היא בקלות מסוגלת לחלוף. לעומת זאת כשהתפרסם החולי בעולם קשה יותר לסלקו. וכעין זה במלכים ב ד' ד' "והמלא תסיעני", ופרש"י: לפי שהקב"ה עושהו כמעין, ואין דרך מעיין לזוז ממקומו. ושמעתי בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל דמה שכתוב ביו"ד שלה, י "מי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבקי שיבקש עליו רחמים" הכוונה שילך לחכם לפני שפונה לרופא, דאם יקבע הרופא שמחלתו אנושה יהיה קשה מאוד לחכם לשנות - וקצת סמך לדבריו "שילך אצל חכם" נכתב בשו"ע לפני דיני רפוא. דברים אלו אמורים באשה הבוחרת לעצמה את סגולת ברכת החכם והיא סומכת על בקשת רחמים שלו, עליה נאמר שעדיף לא לא לערוך בדיקות, וכנ"ל.

לעומת זאת ישנן נשים הבוחרות במסלול הטבעי שחקק הבורא בעולמו, והן פונות לרופא שיטפל בהן כפי שמורה חכמת הרפואה. לנשים אלו הרופא צריך להסביר להם שלבדיקות האולטרא סאונד יש חשיבות רבה, ועל פיה ניתן לנווט את מהלך הלידה, ולהתכוון לקבל את פני היילוד לחיים ולבריאות.

יש לי להוסיף שנתקלתי פעמים רבות בנשים שעשו בדיקות כפי שיעץ להן הרופא, והתוצאות הראו חשש למחלות. הנשים נחרדו, והיו מהן שביצעו הפלה, והיו מהן שמיהרו לחכם שבעיר ובירך אותן וזכו לבנים מוצלחים, אך החיל והפחד היו גדולים. לקבוצת הנשים הללו מוטב היה מראש שלא תבדקנה. וכפי שעשה בורא עולם שאשה לא תדע מה בבטנה, וכנאמר בחז"ל על הפסוק "כעצמים בבטן המלאה" שהקב"ה הסתיר מה בבטנה של אשה הרה.

7. קהלת רבה פרשה יא אות א

שבעה דברים מכוסים מבני אדם, ואלו הם: יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ובמה הוא משתכר, ומה בלבו של חבירו, ומה בעיבורה של אשה, ומלכות זו של אדום אימתי

נופלת. יום המיתה מניין, שנאמר "כי גם לא ידע האדם את עתו" (קהלת ט, יב), יום הנחמה מניין, שנאמר: "אני ה' בעתה אחישנה" (ישעיהו ס, כב), ועומק הדין מניין, שנאמר: "כי המשפט לא-לוקים הוא" (דברים א, יז), במה הוא משתכר מניין, שנאמר: "מתת א-לוקים היא" (קהלת ג, יג), ומה בלבו של חבירו, שנאמר: "אני ה' חוקר לב" (ירמיהו יז, ט), ומה בעיבורה של אשה, שנאמר "כעצמים בבטן המלאה" (קהלת יא, ה), מלכות הרשעה זו של אדום אימתי נופלת, שנאמר "כי יום נקם בלבי" (ישעיה סג, ד).

8. הרב שלמה אבינר, אסיא, מט-נ, תש"ן. עמוד 33

שאלה:

האם מומלץ לנשים לא צעירות לבצע בדיקת טרום לידה כדי לגלות מוס בעובר? האם אין בכך משום התערבות במעשי ה' ואם אכן יתגלה מוס - מה התועלת בכך, אם לא יהיה מותר לבצע הפלה? ולא עוד אלא שיש בבדיקה כזאת סיכון לחיי העובר השווה לסיכון היותו בעל מוס?

תשובה:

זהו רעיון טוב לבצע בדיקה זו. שהרי ממה נפשך: אם תוצאת הבדיקה שלילית, יימשך ההריון מתוך רגיעה ושלווה נפש לטובתה של האם ואולי גם לטובתו של העובר. ואם חס וחלילה תהיה התשובה חיובית, ניתן יהיה לפנות אל מורה הוראה ולשאול אותו אם במקרה כזה מותרת הפלה. אם הוא יורה שמותר לבצע הפלה, שהרי יש מקרים בהם מותר וגם מתבצעות בפועל הפלות ע"פ הוראת פוסקים מובהקים, אזי יוכלו ההורים לשקול מתוך רגש אחריות ולהחליט מה רצונם, ואם יחליטו לשמור על העובר יהיה זה מרצונם החופשי ויקבלו אותו בהיוולדו באהבה מכל הלב ויגדלו אותו באהבה מכל הלב.

... אחרון חביב: המציאות היא שהרבה נשים לא צעירות נמנעות מלהיכנס להריון על אף שמאוד השתוקקו לכך, מפחד לידת תינוק בעל מוס, והתהלכו בלב קודר וקרוע. וכאשר התיר להן מורה הוראה ואף המליץ להן לערוך בדיקת טרום לידה, וגם הבטיח להן כי במקרה של בעיה, חס וחלילה, יעמוד לצדן במציאת פתרון על פי ההלכה, בכל מלוא שיקול הדעת האחראי לגבי כל התוצאות המשפחתיות - הנה ירד להן משקל רב מן הלב, וילדו עוד ילדים שמילאו חייהן שמחה ואושר ונתווספו בעולם עוד עבדים ואמהות לה' למען הרבות קידוש שמו הגדול.

9. אגרות משה חלק ח, עמוד 29

באמצע דרשת שבת הגדול תש"מ לקה רבנו באיזו הפרעה בליבו. הוא החוויר כסיד, אבל המשיך את הדרשה עד תומה. לאחר מעשה כשבקשו הרופאים לוודא אם היתה זו התקפת לב, לקחו ממנו דם, ופעמיים איבדו את הדם שלקחו, כך שאי אפשר היה לוודא אם אמנם זו התקפת לב. רבנו הסיק מכך שמצד "תמים תהיה עם ה' א-לוקיך", שפירש רש"י (דברים יח, יג): "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו", לא היה צריך לבדוק את הדבר כלל.

גם מאוחר יותר כאשר היה בבית חולים, רופאים בדקו את דמו בבדיקה שגרתית לגילוי מחלה ממארת ח"ו, אמר שאם היה יודע את מטרת הבדיקה היה מוחה בידם משום "תמים תהיה". לדעתו, איסור חקירה אחר העתידות לא שייך לא רק במאי דסמיק ליה דהיינו אוב, ידעוני, ודורש אל המתים, אלא גם בענייני רפואה בשאין חשש ממשי שצריך לבדוק ולהסיק ממנו מסקנה מעשית.

10. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן קב

שאלה. לכבוד הרב א' וולדינברג אב"ד שליט"א ירושלים. כבוד הרב. ב"ה לפני כחצי שנה נולד לנו במזל טוב בננו הבכור, כעת ב"ה אשתי בהריון בחודש השני, ואנחנו מאד שמחים על כך ומכירי תודה לה', ברצוננו להתייעץ עם כבוד הרב ולבקש דעתו לבדיקת מי - שפיר.

אשתי בת ל"ט וכפי שודאי ידוע לכבודו, רופאים מומחים רבים מיעצים לבצע בדיקת מי - שפיר בחדש השלישי - רביעי של ההריון אצל נשים מעל לגיל ל"ה בגלל חששות למחלות אצל העובר. אנו מבקשים את דעת הרב בדבר בדיקה זו. בתודה ובאיחולי כל טוב אפרים אברהם. תשובה.

...כפי שאמרו לי הרופאים כל החשש למחלות אצל העובר אצל נשים בגיל הנז' מתבטא בסך הכל מאחז עד שני אחוז, לכן נראה דבדרך כלל אין לה לאשה עבור חשש רחוק כזה לערוך על גופה בדיקת המי - שפיר משני טעמים, ראשית הבדיקה הזאת היא בדיקה קשה עד שיש צורך לבצעה בהרדמה מקומית, ומכניסים מחט דרך דפנות הגוף והרחם של האשה והמחט מגיעה עד לחלל הרחם ושואב ממנה כמות של נוזל, ואין לו לאדם לחבול בעצמו ע"פ ההלכה (עיין לעיל סי' ל"ה ל"ו) ובפרט חבלה כזאת שמצינו ברמ"א ביו"ד סי' מ"ה סעי' א' שפוסק לגבי טריפות בהמה שיש להחמיר לאסור בניקב האם שהולד מונח בה אם לא בהפסד מרובה, ומלבד זאת יכולה הבדיקה הזאת לגרום לפעמים גם לדימום והדומה לזה, ועשיית החבלה הזאת בנידונו היא באה רק עבור חשש של אחוז או שנים לנזק העובר, ושנית, צריכים מומחיות יתירה לעריכת זאת הבדיקה ולהצלחתה, כי כפי שאמרו לי לאחר מיכן יכולה לפעמים עצם הבדיקה זאת באמצעות המחט לגרום להמתת העובר בפגעה בו, ושהמקרים האלה נאמדים מאחז עד אחוז וחצי (ורק אומרים שיש מכשיר מיוחד שדרך בו אפשר לכוון בדיוק את המקום ולא לפגוע בעובר), וא"כ הגע בעצמך, האם בשביל חשש של אחוז עד שני אחוזים למחלת העובר אפשר להתיר לערוך בדיקה כזאת שיכולה לגרום באחוז וחצי להמתת העובר? זאת אומרת להמתת העובר אשר בתשעים ושמונה אחוז היה נולד בריא ושלם בגופו?

לכן נראה שאין לחוש לעצת הרופאים בזה ואין לערוך בדיקת - שפיר אלא לקיים להיות תמים עם ד' ולהמשיך להתנהג כפי שנהגו אבותינו עד כה וד' לא ימנע הטוב למיחלים לחסדו, ככתוב: יהי חסדך ד' עלינו כאשר יחלנו לך.

ורק במקרה שכבר נולד אצל זוג ל"ע ילד מונגולי ומיעצים להם לערוך בהריון נוסף בדיקת - שפיר, או כאשר אשה למעלה מגיל הנ"ל נתקפת בהתקף עצבים בשמעה עצת הרופאים ונימוקם לכך (ועוד בהגזמה) ואינה מוצאת מנוחה לנפשה בימים ובלילות אם לא יתירו לה לערוך הבדיקה כדי שתהא בטוחה במאה אחוז שאין כל מקרה של מונגוליזם אצל העובר על כגון זה העלתי וביררתי (בתשובתי שבסי' הקודם) להתיר את עריכות בדיקת המי שפיר, [ובקפדנות לכוון שלא תפגע חלילה בעובר], ובמקרה שהבדיקה מראה במאה אחוז כי אכן העובר נגוע במונגוליזם בררתי באיזה צורה מותרת ביצוע הפסקת ההריון, [ואם ישנה כבר אפשרות מציאותית (כפי הנראה כן מלשון מכתבו) יש לחזר לבצע את הבדיקה, וכן הפסקת ההריון במקרה הצורך, לפני תום שלשת חדשי ההריון].

מכל האמור, הנה במקרה שלכם, הרי כבר ראיתם היפוכו של דבר, שעל אף שהיתה כבר למעלה מגיל שלשים וחמש בכל זאת ילדה ב"ה ילד בריא ושלם, לכן הנכם יכולים להיות שלווים ובטוחים שבע"ה גם הולד הזה שהנה הרה בו כעת שהוא סמוך ללידה הקודמת יצא ג"כ בריא ושלם, ואין לערוך בדיקת שפיר שיש עליו חששות איסור כנ"ל, וב"ה הנכם מאמינים בני מאמינים, ודוקא בהיותכם גם מלומדים על טהרת הקודש תבינו ביותר להשליך יהבכם על ד' ולהיות שקטים ובטוחים באדון הנפלאות המטיב עמכם שיושיע אתכם שהולד יולד בע"ה בעתו בזמנו בבריות גופא ונהורא מעליא, וישמח האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה. בידידות וביקר אליעזר יהודא וולדינברג.

נ"ב. השואלים האמורים שמעו לעצתי ולא בצעו שום בדיקות, ולאחר מיכן כתבו ובשרו לי שבי"ה נולד להם בת בריאה ושלמה, ושמחים על ששמעו בקולי.